

RAFEL NADAL

EL FILL DE L'ITALIÀ

Columna

Premi Ramon Llull

Rafel Nadal
El fill de l'italià

Premi Ramon Llull 2019

*Al meu germà Toni, mort al mar la vigília
de Sant Pere de 1991.*

*A tots aquells que al llarg de la història han
mort ofegats en aigües del Mediterrani
i a tots els que hi continuen morint
davant la indiferència dels governs
de les dues ribes.*

Quan es mostrà, amb dits de rosa, l'Aurora, la filla de l'alba,
Van enganxar els cavalls al seu carro pintat, i pujaren.
Fora ja del portal i de l'ampla porxada sonora,
Fuetejà els cavalls i arrancaren: volaren amb ganes.
Varen eixir a la plana, una terra de blat, on van córrer
fins al final, tan lluny com els cavalls els portaren.
Fins que quedaren en ombra els camins, quan el sol es va pondre.

HOMER, *Odissea*, cant III
(Telèmac viatja a la cort d'Esparta
buscant notícies del seu pare, Ulisses)

Caldes de Malavella,
9 de gener - 5 de juliol del 1944

Avançada la nit, el tren es va aturar sobtadament en una estació que no semblava gran cosa, perduda entre camps i arbredes. No hi havia poble. El sotrac de la frenada i els crits dels oficials van despertar els mariners:

—Tothom a baix! En formació!

L'andana estava deserta. Un cartell de lletres blanques sobre un fons blau marí anunciava: «Caldas de Malavella». Cap dels nois no havia sentit a dir mai aquell nom.

Quan el comandant Riccardo Imperiali, capità del *Pegaso*, es disposava a baixar del tren, una figura que havia seguit la maniobra des del racó més fosc de l'estació va avançar dues passes i es va plantar al centre de l'andana per rebre'l. L'home

vestia l'uniforme de comandant de la marina italiana: quan va aixecar el cap, alguns van reconèixer el capità de l'*Impetuoso*, Giuseppe Cigala, que havia viatjat el dia abans des de Palma per organitzar l'última etapa del trasllat. Des d'aquell moment, Cigala i Imperiali, els capitans de les dues naus autoenfonsades a la badia de Pollença, assumien el comandament conjunt del contingent que arribava a Caldes, format per les seves pròpies tripulacions i pels supervivents del *Roma*. En total, una mica més d'un miler de mariners.

A fora hi havia una gran esplanada i en un extrem una cantina malgirbada, que a aquella hora estava tancada. El poble seguia sense veure's. Feia una fred espantosa i els mariners van començar a renegar, perquè ningú no els havia equipat i encara vestien l'uniforme d'estiu de la marina espanyola que els havien regalat a Maó el mes de setembre.

A pas lleuger, en un intent desesperat d'entrar en calor, van enfilear una avinguda llarguíssima, flanquejada a banda i banda per dues fileres de plàtans encara joves però de capçades enormes, molt elegants. L'entorn semblava cuidat i la vegetació era frondosa, res a veure amb el paisatge peulat que havien deixat enrere a l'illa de Menorca. A mesura que avançaven cap al poble, la impressió millorava: semblava un lloc d'estiueig.

La formació es va detenir a les portes d'una tanca molt elegant, amb un rètol escrit en lletres daurades que anunciava l'Hotel-Balneario Vichy Catalán. Els italians no s'ho podien creure: al fons d'un parc de cedres i altres arbres monumentals s'aixecava un edifici de dues plantes, d'inspiració moresca, que els va semblar sortit directament de *Les mil i una nits*. Després de quatre mesos de privacions, en unes dependències militars miserables, aquell hotel era un miracle.

El comandant Cigala va ordenar silenci i va començar a fer passar a l'interior del balneari els primers de la formació, després de prendre nota de la seva identificació. Quan va arribar el seu torn, en Ciro i l'Ovilio van cridar els seus noms amb una alegria desbordada. Van pujar de dos en dos els esglaons de l'entrada i, un cop dins, l'oficial els va indicar el número de l'habitació. Quan hi van pujar els esperava una nova sorpresa: un matalàs de llana! Havien dormit gairebé un any a les lliteres del *Roma* i després, durant quatre mesos més, s'havien conformat amb un jaç de palla al terra gelat dels campaments de Maó i de Sóller. Aquell matalàs era un altre regal del cel.

—Som afortunats, aquest hotel és de luxe! —va exclamar en Ciro mentre s'estirava damunt del llit. L'Ovilio ja feia estona que havia agafat la posició més còmoda damunt del seu catre i sentia que

els ulls se li tancaven, a punt d'entrar en un somni del qual no es volia despertar.

El somni es va esvanir al cap d'un parell d'hores, quan l'un darrere l'altre els mariners es van despertar morts de fred i es van trobar tots al passadís, caminant amb la flassada penjada a l'esquena, per intentar escalfar-se. L'hotel era un embolcall magnífic, però hi feia la mateixa fred horrible que havien patit a les illes aquells darrers mesos. Ja no van tornar al llit i quan clarejava van baixar a inspeccionar el parc. Hi havia una font i una bassa d'aigua congelada i els camps estaven coberts per la gebrada, com si hagués acabat de nevar. En Ciro va tirar una pedra, que va rebotar damunt del gel de la bassa sense ni esquerdar-lo; devien estar a tres o quatre sota zero i l'Ovilio va sentenciar:

—Si no ens volem morir de fred, haurem de trobar un bon sistema per escalfar-nos.

Des que l'havien destinat a la ràdio del *Roma*, no havia parat de fer cursets de física i de mecànica i s'havia convertit en un manetes, capaç d'inventar tota mena d'artefactes inversemblants, però que solien ser molt pràctics.

Ningú no havia vist arribar els mariners. A l'alba, quan Caldes es va despertar, la gent del poble va descobrir amb sorpresa l'activitat desenfrenada

que s'havia apoderat dels balnearis durant la nit. Els rumors van començar a escampar-se, però durant les primeres hores ningú no sabia explicar l'origen exacte d'aquell rebombori. Fins que, a mig matí, quan els oficials i els sotsoficials van exigir ser reagrupats en el millor establiment, el Vichy Catalán, van obligar a redistribuir bona part de la marineria i van propiciar els primers contactes entre els veïns i els estrangers acabats d'arribar.

En Ciro i l'Ovilio van ser dels primers a rebre l'ordre de trasllat al Balneari Prats, just al centre de la població. Quan van posar els peus al carrer, els esperava una gentada encuriosida; la marxa dels mariners pels carrers del poble va donar pas a tímides converses en l'espanyol precari que alguns havien après a Maó i a Sóller; els italians s'acompanyaven de gesticulacions molt exagerades i de mica en mica van aconseguir revelar el misteri i satisfer la curiositat de la gent que els interrogava.

L'intercanvi va ser intens, però va durar pocs minuts. El va interrompre l'aparició sobtada d'un militar espanyol, que vestia de verd, embolcallat per una capa llarga de lona que l'abrigava fins als peus; es cobria el cap amb un barret estrambòtic, que semblava de xarol brillant, rodó per davant i amb dos pics punxeguts a la part posterior. En

Ciro va picar amb el colze els ronyons de l'Ovilio i li va assenyalar el personatge que arribava seguit de sis homes vestits amb els mateixos uniformes. A tots dos se'ls va escapar el riure per sota del nas.

El sergent de la Guàrdia Civil no els va saludar. Semblava molt molest. Quan va obrir la boca per dirigir-se a la gent del poble, més que parlar va bordar:

—No quiero ver ninguna conversación más con los extranjeros: hasta nueva orden, la confraternización con los internos está prohibida. Se acabó la cháchara, todo el mundo a su casa.

Els veïns van acotar el cap i van començar a dispersar-se. El militar de maneres brusques i violentes va dirigir-se als agents que l'acompanyaven i va ordenar:

—Custodiad a los marineros hasta su destino.

Quan van començar a desfilar cap al nou allotjament, en Ciro encara estava inquiet.

—A la gent del poble aquest militar estrofolari no els fa gens de gràcia —va fer notar a l'Ovilio—. Has vist? Estaven cagats de por.

Als italians, aquells agents malcarats aviat se'ls van fer familiars, perquè des del mateix dia de la seva arribada van començar a patrullar els carrers de Caldes i van vigilar les sortides del poble, que van convertir en un camp d'internament rigorós.

Per als pobres mariners, el sergent Francisco Serano i els seus homes van ser un malson.

Al Balneari Prats els van separar en habitacions individuals. A l'Ovilio el van instal·lar a l'última habitació de la planta baixa; per arribar-hi havia de fer una excursió que l'obligava a travessar mig establiment, però, a canvi, la seva finestra donava just al davant de la fleca del poble. Només d'entrar es va omplir els pulmons d'aquella olor de pa acabat de coure, que el va fer sentir bé i el va transportar al forn de pa del *Roma*. En Ciro també va tenir sort: va anar a parar a una de les habitacions del primer pis, que donava directament al jardí; a l'altre costat de la finestra hi tenia un cedre majestuós i tot de til·lers i castanyers d'índies amb les capçades esfullades per l'hivern, però que ja es veia que a l'estiu devien ser magnífics. Pel terra hi havia heures que s'escampaven com una catifa i parterres separats per boixos, que a l'estiu es devien omplir de flors. Va obrir la finestra, va respirar a fons i va agrair al cel aquell regal inesperat: malgrat el canvi d'establiment, el somni de *Les mil i una nits* continuava viu.

Quan va baixar a trobar l'Ovilio, estava eufòric:
—El canvi no ha sigut tan dolent com pensàvem —va dir, abans d'estirar-se de panxa enlaire

damunt del llit del seu amic i deixar que aquella olor de pa calent que arribava des de l'altra banda del carrer, de la fleca Moll, li amarés de nostàlgia l'esperit.

Els dos amics es van encreuar una mirada de complicitat i per un instant es van sentir transportats al *Roma*, acompanyats d'en Santo i en Gaviño, aquella tarda que l'almirall Bergamini es va presentar per sorpresa a la fleca del vaixell i va compartir amb ells la pizza amb anxoves acabada de sortir del forn del Poeta.

—Tenien raó els que em deien que era millor deixar-se caure pel forn que no pas quedar-se a sopar al menjador d'oficials —va dir-los aquell dia l'almirall, quan s'acomiadava amb un somriure paternal—. Espero que d'ara endavant em guardin discretament un lloc en aquestes reunions.

Però l'endemà la Luftwaffe va enfonsar el *Roma* i ja no van poder descobrir com s'ho havia fet el comandant en cap de la poderosa flota italiana per descobrir el secret de les seves humils trobades al forn de pa del vaixell.

Índex

PRIMERA PART. La família catalana.	11
SEGONA PART. El noi que xiulava cançons napolitanes.	105
TERCERA PART. La noia que plantava clavells de poeta	197
QUARTA PART. La família italiana	407
<i>POST SCRIPTUM</i>	447
<i>Nota de l'autor</i>	457
<i>Agraïments</i>	459